

Political and Legal Barriers to the Formation of Convergence and Trade Blockades, Affecting the Economic Situation in the Political Geography of Countries in the Region, Including Iran (Analytical Study of ASN and ECO)

Mohsen Jamshidi^{1*}, Sara Fallahi², Mer Ebrahim Sedeegh³

¹ Political Researcher and Ph.D. in Political Science (Iranian Affairs), Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

² Associate Professor, Department of Political Science, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran.

³ Assistant Professor, Department of Political Science and International Relations, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

ABSTRACT: Structural changes in international relations after the end of the Cold War have brought the world into a transition phase with new features. This development has made regional cooperation in different parts of the world more important. Thus, the success in playing an effective and constructive role in the peripheral regions of each country can be considered as a prelude to the successful entry of that country into the global arena. At the same time, success in regional policies is not only a function of the strategy of each country in the region but also requires the participation of all countries in the region in the process of regionalism. Regionalism is also possible in the context of a regional system. The above research seeks to answer the question of what factors have prevented the formation of economic convergence of regional organizations such as ECO and ASEAN as efficient and effective regional economic organizations. It seems that several factors have contributed to this inefficiency. In general, we can refer to economic-political-social-organizational and geopolitical factors. This research is of fundamental-research type and with qualitative-interpretive method as well as descriptive-analytical approach. Therefore, due to the nature of the issue, information collection has been done through the library and the Internet. The purpose of the above research is a comparative study of the above-mentioned regional organizations and the impact of economic convergence in the region.

Review History:

Received: Dec. 05, 2023

Revised: Jan. 05, 2023

Accepted: Jan. 16, 2023

Available Online: Mar. 19, 2024

Keywords:

Economic Convergence

Trade Blockades

Regionalism

ASN

Eco

*Corresponding author's email: mohsenmd16@yahoo.com

موانع حقوقی و سیاسی شکل‌گیری همگرایی و بلوک‌بندی‌های تجاری، تأثیر آن بر وضعیت اقتصادی در جغرافیای سیاسی کشورهای منطقه از جمله ایران (بررسی تحلیلی آسه آن و اکو)

محسن جمشیدی^{۱*}، سارا فلاحی^۲، میر ابراهیم صدیق^۳

۱. پژوهشگر سیاسی و دکتری تخصصی علوم سیاسی (گرایش مسایل ایران)، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران.

۳. استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

تاریخچه داوری:

دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۴

بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۶

ارائه آنلاین: ۱۴۰۲/۱۲/۲۹

کلمات کلیدی:

همگرایی اقتصادی

بلوک‌بندی‌های تجاری

منطقه‌گرایی

آسه آن

اکو

خلاصه: دگرگونی‌های ساختاری در روابط بین‌الملل پس از پایان جنگ سرد، جهان را وارد مرحله انتقالی با ویژگی‌های تازه کرده است. این تحول باعث شده تا همکاری‌های منطقه‌ای در نقاط گوناگون جهان اهمیت بیشتری پیدا کند. به گونه‌ای که، موفقیت در ایفای نقش مؤثر و سازنده در مناطق پیرامونی هر کشور را می‌توان مقدمه ورود موفقیت‌آمیز آن کشور در عرصه جهانی به حساب آورد. در عین حال موفقیت در سیاست‌های منطقه‌ای نه تنها تابعی از تدبیر هر یک از کشورهای منطقه، بلکه مستلزم مشارکت کلیه کشورهای منطقه در فرایند منطقه‌گرایی است. منطقه‌گرایی نیز در بستر یک سامانه منطقه‌ای امکان‌پذیر است. پژوهش فوق به دنبال پاسخ به این سؤال است که چه عواملی مانع از شکل‌گیری همگرایی اقتصادی سازمان‌های منطقه‌ای از جمله اکو و آسه آن به عنوان یک سازمان اقتصادی منطقه‌ای کارا و مؤثر بوده است؟ به نظر می‌رسد عوامل متعددی در این ناکارآمدی مؤثر بوده‌اند که به طور کلی می‌توان به عوامل حقوقی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، سازمانی و ژئوپلیتیک اشاره نمود. پژوهش فوق از نوع بنیادی-تحقیقاتی و با روش کیفی-تفسیری و رویکرد توصیفی-تحلیلی تدوین شده است. فلذا با توجه به ماهیت موضوع، گردآوری اطلاعات از طریق کتابخانه و اینترنت صورت پذیرفته است. هدف از پژوهش فوق بررسی تطبیقی سازمان‌های منطقه‌ای فوق ذکر و تأثیر همگرایی اقتصادی در منطقه است.

۱- مقدمه

بر اساس «اعلامیه بانکوک» به طور دقیق با همان هدف ایجاد جبهه‌های واحد در مقابل گسترش کمونیسم در منطقه تشکیل شد و مانند «آر سی دی» در قالب همکاری‌های اقتصادی و عمرانی به منظور توسعه اقتصادی تشکیل یافت. این دو سازمان هیچ‌گاه به هدف غایی خود اشاره نکرده و بارها اعلام می‌کردند هدف اصلی‌شان همکاری‌های اقتصادی دور از هرگونه موضع‌گیری و یا جبهه‌گیری در مقابل گسترش نفوذ کمونیسم^۲ است. حمایت استراتژیک و قدرتمند و نیز تشویق و تحریک قدرت‌های بزرگ^۳ را در پس شکل‌گیری این سازمان نباید نادیده گرفت. تلاش آمریکا در شکل‌گیری آسه آن در راستای تلاش‌های نظامی این کشور در جنگ ویتنام بود. آنچه این ادعا را تأیید می‌کند این است که هیچ دولت کمونیستی در آسه آن عضویت نداشت. اولین جلسه سران این اتحادیه در سال ۱۹۷۶ تشکیل شد، همان زمانی که آمریکا از ویتنام خارج شد (شاهنده، ۱۳۷۷، ص ۹۲).

سازمان همکاری اقتصادی (اکو) شکل جدیدی از سازمان عمران منطقه‌ای آر سی دی است که در سال ۱۹۶۴ با همکاری ایران، ترکیه و پاکستان شکل گرفت. گرچه هدف ظاهری از تشکیل «آر سی دی» پیشبرد همکاری‌های اقتصادی، فنی و فرهنگی در میان سه کشور یادشده بود، ولی هدف اصلی آن همکاری‌های سیاسی و گاه امنیتی در شکل همکاری‌های اقتصادی^۱ بود، زیرا هر سه کشور در جبهه غرب قرار داشته و نسبت به گسترش نفوذ اتحاد شوروی و کمونیسم به طور کلی نگران بودند بنابراین پیوند اصلی سه کشور، موضع غیر اعلام‌شده ضد شوروی بود (کولایی و مؤدب، ۱۳۸۸، ص ۱). از سوی دیگر در همان شرایط در منطقه آسیای جنوب شرقی اتحادیه ملل آسیای جنوب شرقی (آسه آن) با چند سال تأخیر و در سال ۱۹۶۷ با عضویت کشورهای تایلند، مالزی، سنگاپور، اندونزی و فیلیپین

2. Influence of Communism
3. Stimulation of Great Powers

1. Economic Cooperation

* نویسنده عهده‌دار مکاتبات: mohsenmd16@yahoo.com

۲- بیان مسئله و تبیین بحث

با توجه به روند روبه گسترش منطقه‌گرایی و لزوم حضور گسترده‌تر کشورها در صحنه‌های بین‌المللی، همکاری‌های منطقه‌ای نقش کشورها را عرصه رقابت‌پذیری بین‌المللی به‌طور مؤثرتری نمایان می‌سازد. همچنین، جهانی‌شدن ضمن بین‌المللی کردن بازارهای جهانی، محیطی کاملاً رقابتی ایجاد کرده است که در آن تنها واحدهای اقتصادی و کارآمد مجال بقا خواهند داشت. لذا، منطقه یک هویت است که تمامی کشورهای عضو را در خود جای داده است. مسائلی که در روابط یک کشور با یک منطقه قرار دارد اساساً فراتر از مسائلی است که در حوزه موضوعی دوجانبه وجود دارد. بدیهی است این مسائل می‌تواند روابط کشور با کشور را تحت تأثیر قرار دهد اما اصولاً از منظر مطالعه و بررسی، قلمرویی جدا از حوزه کشور، محور محسوب می‌شود. هرگاه درصدد باشیم رابطه یک کشور را با یک منطقه مورد مطالعه قرار دهیم با الگویی به نام الگوی کشور^۱، منطقه محور مواجه‌ایم. در این الگو، از نظر موضوعی تقریباً با موضوعات یکسانی همانند موضوعات کشور، محور سروکار داریم. یعنی درنهایت آنچه در روابط یک کشور با یک منطقه اتفاق می‌افتاد خارج از موضوعات یا مسائل سیاسی، امنیتی، دفاعی، اقتصادی، تجاری، فرهنگی و ... نیست. منطقه‌گرایی می‌تواند مؤثرترین راه برای گشودن تدریجی اقتصادهای ملی و ادغام آن‌ها در اقتصاد جهانی باشد. منطقه‌گرایی^۲ عمده‌ترین نوع یکپارچگی در سطح جهان است و تشکیل اتحادیه اقتصادی در عمل کامل‌ترین نوع یکپارچگی است که در آن اعضا به کاهش موانع بر سر راه تجارت اقدام می‌کنند. در این مقاله تلاش می‌شود با روش مقایسه‌ای، امکان شکل‌گیری سامانه منطقه‌ای در چارچوب اکو و آسه آن را موردسنجش قرار دهیم. برای این منظور متغیرهای مؤثر در شکل‌گیری سامانه منطقه‌ای، جغرافیایی، سیاسی، حقوقی، اقتصادی، امنیتی و ... به تفکیک در مورد اکو «ایران» و آسه آن موردبررسی قرار می‌گیرند. سؤال این است: که چه عواملی مانع از شکل‌گیری همگرایی اقتصادی^۳ سازمان‌های منطقه‌ای^۴ از جمله اکو و آسه آن به‌عنوان یک سازمان اقتصادی منطقه‌ای^۵ کارا و مؤثر بوده است؟ به نظر می‌رسد عوامل متعددی در این ناکارآمدی مؤثر بوده‌اند که به‌طور کلی می‌توان به عوامل اقتصادی، سیاسی، حقوقی، اجتماعی، ژئوپلیتیک و... اشاره نمود. پژوهش از نوع بنیادی، تحقیقاتی و با روش کیفی، تفسیری و همچنین رویکرد توصیفی - تحلیلی است. با توجه به ماهیت، گردآوری اطلاعات از

طریق کتابخانه و اینترنتی صورت پذیرفته است.

۳- ادبیات پژوهش (پیشینه)

در ارتباط با موضوع موردنظر نگارنده، پژوهش‌های بسیار زیادی صورت گرفته است اما هیچ‌کدام از آن‌ها در راستای موضوع موردنظر حرکت نکرده‌اند، در ادامه مطلب چند به‌صورت اختصار بررسی می‌نماییم: الف: شاید اولین اثر مهم در رابطه با موضوع موردبحث اثر ارزشمند پاتریک مورگان و لیک ای دیوید بانام نظم‌های منطقه‌ای، امنیت سازی در جهان نوین که نشر ماجد در سال ۱۳۸۱ این اثر را با ترجمه‌ی سید جلال دهقانیان را ترجمه نموده‌اند. این اثر بیشتر بر روی منطقه‌گرایی و نظم نوین در آن در جهان نوین بحث نموده است. که با بحث موردنظر نگارنده متفاوت است. ب: اثر بعدی تغییر در آسیا، به‌سوی همکاری و هویت مشترک تألیف محمود واعظی که مرکز تحقیقات استراتژیک، معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی در سال ۱۳۸۶ آن را منتشر نموده است. که این اثر بیشتر تمرکز خود را بر روی هویت کشورهای منطقه و موانع همگرایی گذاشته است. پ: مهدی ابراهیمی نژاد در کتابی به‌عنوان سازمان‌های مالی و پولی بین‌المللی که انتشارات سمت در سال ۱۳۸۷ آن را منتشر نموده است به بحث سازمان‌ها و منطقه‌گرایی پرداخته‌اند. ت: علی‌امیدی در مقاله‌ای تحت عنوان، عملکرد ۴۲ ساله آسه آن و نقشه‌ی راه تا سال ۲۰۲۰، که فصلنامه‌ی سیاست خارجی سال در سال ۱۳۸۸ آن را منتشر نموده‌اند، به عملکرد آسه آن پرداخته‌اند و...

۴- رهیافت نظری

کارکردگرایی^۶ یکی از نظریات عمده در علوم اجتماعی است که به‌ویژه از اواخر دهه ۱۹۳۰ تا اوایل دهه ۱۹۶۰ در علم سیطره بلامنازع داشت. محوری‌ترین مفهوم در نظریه کارکردگرایی واژه کارکرد می‌باشد که به معنای نتیجه و اثری است که انطباق یا سازگاری یک ساختار معین یا اجزای آن را با شرایط لازم محیط فراهم می‌نماید (گولد و ک و لپ، ۱۳۷۶، ص ۶۷۹). دیدگاه عمومی کارکردگرایی بر این استوار است که جامعه مانند یک ارگان زیستی بزرگ است که اعضا و جوارح مختلف آن هرکدام وظیفه و کار معینی انجام می‌دهد که در رابطه با کار و وظیفه سایر اعضا و اجزا به انجام کل بدن کمک می‌کند و وظایف هرکدام به‌نوبه خود ضروری و اجتناب‌ناپذیر است چرا که به کلیت نظام و حفظ آن کمک می‌کند (توسلی، ۱۳۸۵، ص ۲۳۶). مهم‌ترین زمینه اجتماعی مؤثر بر کارکردگرایی رشد فرهنگ سودمندی مبتنی بر مکتب اصالت لذت بتنامی در میان طبقه متوسط بورژوازی در فرانسه است. اندیشه

1. Country pattern
2. Regionalism
3. Economic Convergence
4. Regional Organizations
5. Regional Economic Organization

6. Functionalism

جای داد: همکاری‌های فراملی، فرو ملی التهاب‌های ملی‌گرایانه^۵ را کاهش می‌دهد و امکان ایجاد ثبات و امنیت را افزایش می‌دهد، شروع همکاری با زمینه‌های ملایم می‌تواند زمینه‌سازی مناسبی برای بهره‌برداری سیاسی امنیتی^۶ باشد، همکاری‌های منطقه‌ای می‌تواند به‌عنوان یک عامل بازدارنده^۷ درون و بیرون منطقه‌ای عمل نماید و به تناسب میزان ثبات و میزان ادغام، این عامل می‌تواند ناامنی‌های درونی و بیرونی را مدیریت نماید. فلذا رابطه سازمان منطقه‌ای اکو^۸، علی‌الخصوص ایران با کشورهای جنوب شرقی آسیا را می‌توان بر اساس الگوی رابطه یک کشور با یک منطقه تحلیل کرد.

۵- تاریخچه شکل‌گیری آسه آن و اکو

کشورهای آسیای جنوب شرقی با دارا بودن فرهنگ‌ها و مذاهب مختلف و آداب‌ورسوم گوناگون تحت تأثیر اختلاط فرهنگی و تساهل مذهبی جامعه‌ای نسبتاً همگن را ایجاد نموده است. منطقه آسیای جنوب شرقی تاریخ پرشکوهی را تحت امپراطوری‌های بزرگ چون: انگور، پاگان؛ شری و جایا را به همراه خود دارد. دین اسلام در اندونزی، مالزی، برونئی و قسمت قابل‌ملاحظه‌ای از فیلیپین و آئین بودا در میانمار، تایلند، لائوس، کامبوج، ویتنام و سنگاپور عامل پیونددهنده کشورهای این منطقه شده است (بروجردی، ۱۳۸۰، ص ۱). در عین حال تنش‌های مذهبی و قومی در میان این کشورها وجود دارد. از جمله: آزار و اذیت اقلیت مسلمان مقیم برمه از سوی نژادها و مذاهب دیگر و همچنین درگیری‌های بین مسلمانان فیلیپین با دولت‌ان کشور و اختلافات بین کشورهای اندونزی، مالزی با کشورهای فیلیپین مبنی بر حمایت مسلمانان مقیم فیلیپین در روند خودمختاری از جانبان کشورها است (هاشمی، ۱۳۸۱، ص ۱۰۶). منطقه جنوب شرق آسیا تحت تأثیر تعاملات کشورهای بزرگ و ساختار نظام بین‌الملل حاکم بر این تعاملات قرار گرفت. سیاست سد نفوذ از سوی آمریکا در مقابل شوروی، ایجاد پیمان سیتو در همین راستا و وقوع انقلاب کمونیستی در چین، جنگ کره و مسئله ویتنام کمونیستی، فضای سیاسی-استراتژیک منطقه جنوب شرق آسیا را از خود متأثر ساخت. پس از انقلاب روسیه احزاب کمونیستی^۹ یکی پس از دیگری در کشورهای منطقه شکل گرفت؛ حزب کمونیست اندونزی، ۱۹۲۰ احزاب هندو چین، مالایا و فیلیپین در ۱۹۳۰، حزب کمونیست برمه ۱۹۳۹ و حزب کمونیست تایلند ۱۹۴۲ از آن جمله‌اند، این احزاب در خلال انقلاب روسیه تا جنگ جهانی دوم فعالیت

و آرای افلاطون نسبت به جامعه و انسان مهم‌ترین بنیان‌های تاریخی کارکردگرایی مدرن نسبت به جامعه و انسان محسوب می‌شود. از آمیزش این زیربنا با ساخت تکنیکی علمی و فرهنگ جدید، نوین متولد شد. ولی افکار افرادی مانند آگوست کنت، هربرت اسپنسر و امیل دورکیم به‌صورت مستقیم‌تر به شکل‌گیری این الگوی نظری نقش داشته است. سپس این نظریه به‌صورت نظام‌مند توسط مالینوفسکی و رادکلیف براون در مردم‌شناسی و تالکوت پارسونز در جامعه‌شناسی مطرح گردید (کاپلستون، ۱۳۷۰، ص ۲۶-۲۵). همگرایی را می‌توان مجموعه‌ای از فرآیندها دانست که به‌واسطه آن کشورها از نظم و هدایت مستقل سیاست‌های خارجی و داخلی در بخش‌های اقتصادی و سیاسی خود صرف‌نظر نمایند و به تصمیمات مشترک و جمعی گردن نهند. در چنین فرآیندی، سیاست‌گزاران و بنگاه‌های ملی، نگاه خود را به مراکز فراملی معطوف می‌دارند. همگرایی اقتصادی مستلزم همگرایی سیاسی و اجتماعی است و بالعکس (امیدی، ۱۳۸۸، ص ۳۱). دیوید میترا نی^۱، ارنست هاس^۲، کارل دوویچ^۳ و جوزف نای^۴ از صاحب‌نظران رویکرد همگرایی منطقه‌ای می‌باشند. میترا نی همکاری‌های فراملی به‌منظور حل مسائل مشترک را ضروری می‌داند، مفهوم بنیادین در آرای وی پی آمد است، بدین معنا که همکاری در یک بخش ممکن است، دولت‌ها را وادار تا میزان همکاری‌های خود را در بخش‌های دیگر افزایش دهند. لذا وقتی دولت‌ها در یک فرآیند همگرایی درگیر شوند، هزینه عقب‌نشینی از عملکردهای همکاری جوانه افزایش خواهد یافت (عبداله خانی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۳). هاس برخلاف میترا نی همگرایی را یک فرآیند سیاسی می‌داند و معتقد است؛ چنانچه رهبران روند همگرایی را به نفع خود و یا جامعه ندانند، وی معتقد بود که همکاری در یک بخش مانند سیاسی و امنیتی، می‌تواند موجب تقویت همکاری در بخش‌های دیگر مانند فنی و تخصصی گردد و عکس آن یعنی بروز مشکل در بخش سیاسی و امنیتی می‌تواند همکاری‌های فنی و تخصصی را مختل نماید (عبداله خانی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۴). جوزف معتقد است: الزاماً پیامدها و تسری‌ها مثبت نمی‌باشد و ممکن است بر اساس برخی تجربیات منفی و شکست‌ها تسری به حالت منفی تبدیل شود. همچنین الزاماً افزایش مبادلات منجر به افزایش همگرایی نمی‌شود و ممکن است افزایش مبادلات، بازیگری را که وضع مطلوب‌تری پیدا می‌کند از دادن امتیاز متقابل منصرف نماید و موجب ضربه دیدن همگرایی گردد (عبداله خانی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۵). درمجموع جلوه‌های امنیتی رویکرد همگرایی منطقه‌ای را به چند محور می‌توان

5. Nationalist Inflammations
6. Political-Security Exploitation
7. Deterrent
8. ECO Regional Organization
9. Communist Parties

1. Daeveid Metrani
2. Ernest Has
3. Karell Doviech
4. Jozeeff Naey

که از سال ۱۹۹۶ شروع شده است. آسه آن به اضافه سه: گفتگوهای که بین مقامات دولت‌های عضو آسه آن و سه کشور چین، ژاپن و کره جنوبی که در حاشیه هر اجلاس سران آسه آن به منظور بهبود روابط بین دولت‌های عضو آسه آن و سه کشور فوق برگزار می‌شود. اجلاس آسه آن روسیه: رهبران دولت‌های عضو آسه آن و رئیس‌جمهور روسیه هر ساله در طی یک نشست، به تبادل نظر و گفتگو پیرامون موضوعات فی‌مابین می‌پردازند. نشست آسه آن سر گفتگوهای که بین مقامات دولت‌های عضو آسه آن و استرالیا و زلاندنو برگزار می‌شود (موسی زاده، ۱۳۸۸، ص ۳۳۱-۳۳۰).

۵-۳- مشارکت آسه آن با اپک

فعالیت در مجمع منطقه‌ای آسه آن در بعد تقویت ظرفیت‌های سیستم هشداردهنده نظامی، همکاری در امور نظامی و شهری و مقابله با تروریسم، همکاری در امور حفظ صلح، تلاش برای افزایش اعضا معاهده دواتی و ایجاد تروئیکای آسه آن باهدف تقویت توانمندی آسه آن به‌عنوان یک رفتار مقطعی در امور سیاسی و امنیتی منطقه و عملکرد هماهنگ برای حفظ صلح و هماهنگی منطقه در راستای این اهداف صورت گرفته است. چشمگیرترین اقدام آسه آن در ایجاد صلح و امنیت در منطقه حل بحران کامبوج از سال ۱۹۸۷ تا ۱۹۹۱ بود که باعث شده بود منطقه به محل برخورد قدرت‌های چون آمریکا، شوروی، چین و ویتنام تبدیل شود. موافقت‌نامه تجارت آزاد: افتا^۳ موافقت‌نامه‌ای است که بین دولت‌های عضو آسه آنکه در ۲۸ ژوئیه ۱۹۹۲ در سنگاپور در زمینه کاهش تعرفه‌های تجاری و گمرکی^۴ به امضای مقامات کشورهای عضو رسید (بروجردی، ۱۳۸۰، ص ۱۵۱-۱۳۸).

۵-۴- نقشه راه آسه آن تا سال ۲۰۲۰

در سی‌مین سال تولد آسه آن «۱۹۹۷»، سران این اتحادیه سندی تحت عنوان چشم‌انداز آسه آن برای ۲۰۲۰ را به امضا رساندند. هرچند این سند از جهت حقوقی الزام‌آور نیست ولی نقشه راه آسه آن تا سال ۲۰۲۰ نشان می‌دهد. در این سند مواردی چون هماهنگی همه‌جانبه بین کشورهای آسه آن، برقراری صلح، ثبات، رفاه و ایجاد جوامع با حس مسئولیت شد منطقه آسه آن تا سال ۲۰۲۰ تبدیل به جامعه واحد همانند جامعه اروپا در دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ گردد. جامعه واحد آسه آن مبتنی بر سه ستون است:

الف- جامعه امنیتی آسه آن: در اعلامیه توافق آسه آن به‌صراحت به همکاری سیاسی اعضا به‌عنوان یک هدف مهم صحبت به میان آمد. این

چشمگیر از خود نشان داده‌اند. تشکیل این اتحادیه اهدافی را دنبال می‌کند که از جمله آن به موارد زیر می‌توان اشاره کرد: ((تسریع رشد و توسعه منطقه از طریق مشارکت همگانی کشورهای عضو؛ تضمین صلح و ثبات منطقه؛ همکاری‌های گسترده در زمینه‌های اقتصادی؛ گسترش همکاری‌ها در زمینه فنی و تحقیقات؛ افزایش سطح بخش‌های کشاورزی، حمل‌ونقل صنایع کشورهای عضو است.)) (ابراهیمی نژاد، ۱۳۸۷، ص ۲۴۹).

۵-۱- تشکیلات ارکان اتحادیه ملل جنوب شرق آسیا از بعد حقوق بین‌الملل

عبارت‌اند از: الف) اجلاس سران؛ بالاترین مرجع مدیریتی اتحادیه ملل جنوب شرق آسیا، اجلاس سران کشورهای عضو است. در سال ۱۹۹۲ توافق شد که این اجلاس هر سه سال یک‌بار با حضور سران دول برگزار شود، ب) اجلاس وزیران؛ اجلاس وزیران آسه آن با حضور وزیران امور خارجه کشورهای عضو، به‌طور سالانه و هر سال در یکی از کشورهای عضو برگزار می‌شود. پ) کمیته دائمی؛ تشکیل جلسات این کمیته به‌طور معمول هر دو ماه یک‌بار می‌باشد که شامل وزیران امور خارجه کشور میزبان و سفرای دیگر کشورهای عضو در همان کشور می‌باشد. ت) دبیرخانه؛ دبیرخانه اصلی آسه آن در جاکارتا پایتخت اندونزی در سال ۱۹۷۶ تأسیس شد؛ که به‌منزله بدنه اصلی هماهنگ‌کننده فعالیت‌های آسه آن است و دبیر کل آن برای مدت ۵ سال تعیین می‌شود. ث) کمیته‌ها و اجلاس مقام‌های ارشد؛ اجلاس وزیران معمولاً از طریق سه کمیته فرهنگی و اطلاعات، علوم و فناوری و توسعه اجتماعی هماهنگ و برگزار می‌شود. همکاری سیاسی اعضای اتحادیه در اجلاس مقام‌های ارشد سیاست‌گذاری و هماهنگ می‌شود (بینا، ۱۳۸۰، ص ۵۴-۵۳).

۵-۲- نشست‌های آسه آن

به‌جز اجلاس و نشست‌های رسمی در سطح سران دولت‌ها و وزاری کشورها، نشست‌های دیگری نیز در آسه آن صورت می‌گیرد. مجمع منطقه‌ای آسه آن: این مجمع متشکل از ۲۷ عضو (۱۰ کشور عضو به‌اضافه استرالیا، بنگلادش، کانادا، چین، ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا، هند، ژاپن، کره جنوبی، کره شمالی، مغولستان، پاکستان، زلاندنو، روسیه، پاپو آگینه نو، تیمور شرقی و سریلانکا) بوده و از سال ۱۹۹۴ آغاز به کار کرده است. هدف این مجمع گسترش گفتگوهای چندجانبه در منطقه آسیا-اقیانوسیه و توسعه همکاری‌ها در زمینه‌های مختلف است. **نشست آسیا، اروپا:** یک فرایند گفتگوهای غیررسمی بین آسه آن و اتحادیه اروپا است

3. ASEAN Free Trade Area
4. Trade and Customs Tariffs

1. Participation of Member Countries
2. Peace and Stability of the Region

جدول ۱. آمار صادرات و واردات جمهوری اسلامی ایران به کشورهای جنوب شرق آسیا «آسه آن»^۱

کشور اندونزی			کشور مالزی		
سال	صادرات	واردات	سال	صادرات	واردات
۱۳۸۰	۴۲۱۸۱۱۹۵	۹۱۹۱۱۱۶۲	۱۳۸۰	۱۵۴۵۹۸۳	۱۸۹۱۳۷۲۷۲
۱۳۸۱	۵۸۰۲۹۹۵۲	۱۰۲۷۳۳۷۶۰	۱۳۸۱	۸۴۳۲۷۶۳	۱۹۵۰۵۴۲۵۴
۱۳۸۲	۶۸۱۱۶۵۲۰	۱۲۸۱۵۳۴۱۵	۱۳۸۲	۸۸۷۲۴۳	۲۶۹۶۹۳۴۸۰
۱۳۸۳	۸۶۹۵۲۲۹۵	۱۸۸۲۲۳۷۹۸	۱۳۸۳	۱۸۵۰۴۷۷۳	۲۹۸۸۲۳۳۵۰
۱۳۸۴	۹۰۷۸۱۵۷۳	۱۴۳۶۵۲۸۱۳	۱۳۸۴	۲۷۰۶۸۸۶۵	۳۲۸۴۴۸۹۷۱
۱۳۸۵	۶۳۲۵۹۷۶۲	۱۷۱۹۷۳۳۲۱	۱۳۸۵	۳۶۲۶۵۹۳۳	۳۶۸۲۳۱۷۹۲
۱۳۸۶	۲۰۵۷۹۸۴۴۳	۲۶۷۶۶۶۵۰۱	۱۳۸۶	۳۱۴۷۳۰۶۰	۴۲۱۷۳۴۵۳۰
۱۳۸۷	۳۲۱۲۱۷۵۰۰	۲۹۵۲۶۳۱۶۲	۱۳۸۷	۱۸۶۳۶۵۷۳۶	۴۵۳۴۰۰۸۱۹
۱۳۸۸	۳۶۸۱۱۴۴۴۴	۲۶۵۱۱۱۵۵۱	۱۳۸۸	۹۷۳۲۵۵۰۲	۴۴۳۲۱۶۰۷۸

1. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

دولت و جامعه مدنی در گستره این اتحادیه و تقویت هویت مشترک منطقه‌ای است. لذا این جامعه باهدف گسترش همکاری درون منطقه‌ای برای توسعه اجتماعی شکل می‌گیرد. مهم‌ترین اقدامات آسه آن در این راستا عبارت‌اند از: برنامه کاری آسه آن در زمینه بهزیستی، خانواده و جمعیت؛ برنامه کاری برای مقابله با ایدز؛ برای حمایت از سالمندان؛ بهداشت کار در کل منطقه آسه آن؛ برنامه تبادل دانشجو؛ تبادلات رسانه‌ای آسه آن؛ همکاری زیست‌محیطی و مقابله با آلودگی؛ (امیدی، ۱۳۸۸، ص ۷۹۸-۷۹۵). ایران در حال حاضر روابط دو جانبه مناسبی با هر یک از کشورهای اتحادیه جنوب شرق آسیا دارد. بازار شش صد میلیون نفری اتحادیه جنوب شرق آسیا از پتانسیل ویژه‌ای برای فروش محصولات ایرانی برخوردار است. به همین لحاظ در سال‌های اخیر بدان توجه بیشتری شده است. عمده‌ترین اقلام صادراتی ایران به این منطقه، مرکبات، فرش، پسته، و... است (Jianjun, 2004, p 13-17).

۵-۶- اکو: سازمان همکاری‌ها

۶- سازمان عمران منطقه‌ای

سازمان عمران منطقه‌ای^۲ که با عنوان آر - سی - دی شناخته می‌شود در سال ۱۳۴۳ با حضور سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه به‌عنوان سازمانی کوچک در خدمت منابع این سه کشور تأسیس شد. این روند تا سال ۱۳۵۷ و پیروزی انقلاب اسلامی ادامه داشت ولی پیروزی انقلاب در سال ۱۹۷۹ ابتدا

سند اصول ثابت منطقه‌ای و برنامه عمل همکاری سیاسی را ترسیم کرد. این سند بر موارد زیر تأکید نمود: حل و فصل اختلافات منطقه به شیوه‌های مسالمت‌آمیز، تصویب سازوکارهای همکاری سیاسی در آسه آن؛ همکاری قضایی و انعقاد معاهده استرداد مجرمین؛^۱ تقویت همبستگی سیاسی از طریق هماهنگ‌سازی نظرات و مواضع و حتی‌المقدور اقدامات مشترک؛

ب- جامعه اقتصادی آسه آن؛ جامعه اقتصادی باهدف ایجاد

یک جامعه باثبات، مرفه و رقابتی است که در آن جابجایی کالا، خدمات، سرمایه‌گذاری و سرمایه بدون هیچ مانعی صورت گیرد و نهایتاً بی‌عدالتی در رشد اقتصادی و نابرابری‌های اجتماعی، اقتصادی تا سال ۲۰۲۰ به حداقل ممکن برسد. هرچند می‌توان گفت این امر با توجه به پاندمی جهانی کرونا تحت تاثیر قرار گرفته باید دید پس از پایان این بحران در خصوص تحقق این امر اعضای این اتحادیه چه موضعی را در این خصوص اتخاذ خواهند نمود.

۵-۵- برای رسیدن به جامعه واحد، آسه آن به اقدامات زیر مبادرت کرده است

تدوین سازوکارهای اجرایی برای تحقق افتا؛ تسهیل در جابجایی تجارت، نخبگان و کارگران ماهر؛ کارآمد سازی شیوه‌های حقوقی حل و فصل اختلافات در بخش‌های مختلف؛ تدوین نقشه راه آسه آن در همگرایی مالی و پولی؛ ایجاد شبکه حمل و نقل درون منطقه‌ای؛ فعالیت‌های توریستی مشترک؛

پ- جامعه فرهنگی، اجتماعی آسه آن؛ هدف از ایجاد جامعه

اجتماعی-فرهنگی آسه آن؛ افزایش مسئولیت اجتماعی در میان آحاد مردم،

2. Regional Civil Cooperation Organization

1. Extradition Treaty

بر اجرای فعالیت‌های اکو و کمک به برگزاری نشست‌ها می‌باشد. دبیرخانه متشکل از دبیرکل، معاونین، مدیران و کارکنان است. دبیرکل بالاترین مقام اجرایی سازمان می‌باشد (همان، ۱۳۸۹، ص ۷۷-۶۹).

۴-۶- موافقت‌نامه‌های مهم منطقه‌ای اکو از بعد حقوقی

موافقت‌نامه تجاری اکو (اکوتا): کشورهای ایران، ترکیه، پاکستان، تاجیکستان و افغانستان بنای موافقت‌نامه تجاری اکو را در اسلام‌آباد (۸۳/۴/۹) باهدف کاهش تعرفه‌ها بنا نهادند. در دومین اجلاس شورای بازرگانی اکو، سه کشور بنیان‌گذار به پیشنهاد وزیر بازرگانی جمهوری اسلامی ایران تصمیم به کاهش سقف تعرفه‌ها به حداکثر ۱۰ درصد در مدت ۵ سال گرفتند.

موافقت‌نامه چارچوب حمل‌ونقل ترانزیت: به دنبال اجرایی شدن این موافقت‌نامه برگزاری اولین اجلاس شورای هماهنگی حمل‌ونقل ترانزیت از اقدامات مهم اکو طی سال گذشته بوده است. این موافقت‌نامه چهار کمیته شامل بیمه، راه‌آهن، جاده و حقوقی دارد.

موافقت‌نامه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری: پیش‌نویس موافقت‌نامه همکاری بخش‌های تعاونی کشورهای عضو: این پیش‌نویس از سوی ایران در هفدهمین اجلاس شورای برنامه‌ریزی منطقه‌ای مطرح شد.

موافقت‌نامه تأسیس بانک اطلاعات جرائم گمرکی^۴ و قاچاق اکو: تاکنون کشورهای افغانستان، آذربایجان، پاکستان و ترکیه موافقت‌نامه مزبور را امضاء نموده‌اند. - موافقت‌نامه تسهیل صدور روادید تجار و بازرگانان عضو اکو: این موافقت‌نامه در سال ۱۹۹۸ تنظیم و توسط سه کشور امضاء و در سال ۲۰۰۲ حدنصاب لازم را به دست آورده و لازم‌الاجرا گردیده است.

۵-۶- عامل مؤثر در گسترش و موانع توسعه همکاری‌ها در اکو

همگرایی فرایندی است که طی آن دولت‌ها یا واحدهای سیاسی مستقل و جدا از هم، به‌طور داوطلبانه و آگاهانه برای به حداکثر رساندن منافع و دستیابی به برخی اهداف مشترک، از قسمتی از اعمال حاکمیت صرف‌نظر و به‌تدریج از یک قدرت فوق ملی تبعیت می‌کنند. در نتیجه برای رسیدن به همگرایی بایستی از عوامل اختلاف‌زایی چون وفاداری‌های ملی، گرایش‌های سیاسی و پای بندی صرف به منافع ملی^۵ کاست و با گسترش همکاری‌های مختلف فنی^۶، اقتصادی، تجاری، فرهنگی و سیاسی زمینه ثبات و گرایش به‌سوی اتحاد میان کشورهای یک منطقه یا جهان فراهم آورد. کشورهای

روند کار آن را کند و سپس متوقف ساخت. دولت انقلابی ایران خود به خروج از آر - سی - دی اقدام ننمود ولی ساختار ذاتی آنکه با حمایت آمریکا معنی می‌یافت و همچنین عدم موضع‌گیری مثبت توسط حکومت جدید ایران سبب شد عضویت آن در سازمان عمران منطقه‌ای به حالت تعلیق درآید. بعد تعلیق ایران، در سال ۱۳۵۹ نیز مجموعه فوق کلاً منحل شد.

۶-۱- محور فعالیت‌ها

فعالیت‌های اکو از طریق مدیران تحت نظارت دبیر کل و معاونین وی صورت می‌پذیرد بدین ترتیب که طرح‌ها و برنامه‌هایی را که دارای منافع متقابل در حوزه‌های زیر را داشته باشد مدنظر قرار می‌دهند: تجارت و سرمایه‌گذاری حمل‌ونقل و مخابرات انرژی، مواد معدنی و محیط‌زیست کشاورزی، صنعت و توریسم منابع انسانی توسعه پایدار^۱ پروژه آمار و پژوهش اقتصادی روابط بین‌الملل کشورهای عضو است.

۶-۲- اهداف سازمان اکو

ارتقای شرایط برای توسعه اقتصادی پایدار^۲ و افزایش سطح زندگی و رفاه مردم. - گسترش تجارت درون منطقه‌ای^۳ و فرا منطقه‌ای و حذف موانع تجاری. تلاش در جهت ادغام تجارت کشورهای منطقه با تجارت جهانی و ارتقاء همکاری‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی و علمی. توسعه زیربنای حمل‌ونقل و ارتباطات. توسعه همگرایی بخش دولتی و خصوصی با تأکید بر آزادسازی اقتصادی. تدوین برنامه مشترک جهت توسعه منابع انسانی و بهره‌برداری از منابع طبیعی (همان، ۱۳۸۹، ص ۷۱-۶۵).

۶-۳- تشکیلات: نشست سران

نشست سران؛ که هر دو سال یک‌بار جهت اتخاذ رهنمودهای کلی برگزار می‌گردد. شورای وزیران که بالاترین رکن تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری سازمان است و سالی یک‌بار تشکیل جلسه می‌دهد. شورای نمایندگان دائم بازوی اجرایی شورای وزیران است و همراه در سطح سفرا در تهران تشکیل جلسه می‌دهد. شورای برنامه‌ریزی منطقه‌ای سالی یک‌بار در سطح روسای سازمان‌های برنامه‌ریزی کشورهای عضو تشکیل جلسه می‌دهد و وظایفی از قبیل تدوین برنامه‌های عملی برای تحقق اهداف سازمان، بررسی برنامه‌های گذشته و پیشنهاد تشکیل نهادهای منطقه‌ای را به عهده دارد. دبیرخانه اکو: مقر دبیرخانه سازمان در تهران است. دبیرخانه مسئول هماهنگی و نظارت

4. Customs Crime Database
5. National Interest
6. Various Technical Collaborations

1. Human Resources Sustainable Development
2. Sustainable Economic Development
3. Expand Intra-regional Trade

عضو اکو در یکی از حساس‌ترین مناطق جهان قرار دارد و این استعداد را دارند که به یکی از قطب‌های اقتصاد جهان^۱ تبدیل شوند.

۶-۶- موانع توسعه همکاری‌ها در اکو

اکو با وجود ظرفیت‌های وسیع همکاری میان اعضا، تاکنون نتوانسته است دستاوردهای مهم اقتصادی و فرهنگی مستمر و هماهنگ داشته باشد. اکو در مقایسه با فعالیت سازمان‌های اقتصادی نظیر اتحادیه اروپا، آ. سه. آن و شانگهای از عملکرد ضعیفی برخوردار بوده و نتوانسته است تحولات اقتصادی سازنده و تأثیرگذاری برای اعضای اکو ایجاد کند. این سازمان از رشد قابل‌انتظاری برخوردار نبوده و کمتر عمل‌گرا بوده است. مشکلات اصلی اکو نبود زمینه و امکانات لازم برای همکاری اقتصادی نیست، بلکه نبود اراده سیاسی و زیرساخت‌های نهادی برای پویاسازی این سازمان است. میزان همبستگی میان اعضای اکو به شکل نامتعادل توزیع است. رابطه‌ای که میان ایران و ترکیه به لحاظ اقتصادی در چارچوب اکو وجود دارد، در میان دیگر کشورهای عضو اکو وجود ندارد و یا رابطه‌ی تجاری میان ترکیه، قزاقستان و آذربایجان با روابط دیگر کشورهای عضو اکو قابل‌مقایسه نیست. ایران، ترکیه و ... به‌عنوان قدرتمندترین کشورهای عضو اکو که می‌تواند موتور محرک این پیمان باشد، اعتنای چندانی به گسترش همکاری‌های منطقه‌ای در چارچوب این سازمان ندارد (فرمی‌هنی، ۱۳۸۹، ص ۱۴۷-۱۵۵).

۶-۷- مبادلات تجاری بین کشورهای عضو اکو

روابط تجاری در بین کشورهای عضو اکو عمدتاً بین کشورهای هم‌مرز از جمله ایران با ترکیه و یا ترکیه با آذربایجان انجام می‌شود. لذا یکی از مشکلات بنیادی فرا روی مبادلات تجاری بین کشورهای عضو اکو، مشکل حمل‌ونقل کالا است. فقدان شبکه‌های ارتباطی مناسب با ظرفیت‌های کافی مانند راه‌آهن، جاده و خطوط کشتی‌رانی در منطقه اکو، این کشورها را به انتخاب سهل‌الوصول‌ترین طرف تجاری یعنی کشورهای هم‌مرز مجبور کرده است. الگوی تجارت خارجی کشورهای مسلمان آسیای مرکزی و قفقاز عضو اکو، متأثر از الگوی تجارت خارجی شوروی سابق است که موجب وابستگی اغلب جمهوری‌ها به بعضی از اقلام صادراتی جمهوری‌های دیگر شده است.

۷- ارزیابی متغیرهای مؤثر در شکل‌گیری سامانه منطقه‌ای در چارچوب اکو و آسه آن

شناخت متغیرهایی که در شکل‌گیری یک سامانه منطقه‌ای و تعاملات و

1. The Poles of the World Economy

جهت‌گیری‌های آینده آن مؤثر است، این امکان را برای تصمیم‌گیران سیاست خارجی^۲ فراهم می‌سازد تا در تدوین راهبردهای بلند، میان و کوتاه مدت و در پیش گرفتن تاکتیک‌های مقطعی، نگاهی جامع به مسائل منطقه‌ای داشته باشند و پیشاپیش برای حفظ و تقویت موقعیت خود در منطقه برنامه ریزی کنند (بزرگمهری، ۱۳۸۳، ص ۱۴۴).

۷-۱- ارزیابی جغرافیایی

ارتباط بین عوامل جغرافیایی و سیاست خارجی^۳ بخصوص مربوط به دوران قبل از اختراع سلاح‌های جدید و انقلاب در ارتباطات بود امروزه با گسترش تکنولوژی^۴ و تولید سلاح‌های اتمی و دسترسی کشورها به ماورا جو بسیاری از عوامل طبیعی اهمیت خود را به‌منظور دفاع ملی از دست داده است. و دیگر قلمرو ارضی کشورها به علت وجود موانع طبیعی نمی‌تواند از آسیب موشک‌های قاره‌پیما که حامل پیکانه‌ای اتمی هستند مصون باشند (مقتدر، ۱۳۷۰، ص ۱۱۵-۱۱۴). در قیاس با سازمان اتحادیه آ. سه. آن، منطقه اکو را نمی‌توان یک محدوده جغرافیایی خاص نامید. حتی، برخی تحلیل‌گران بر این باورند که یک گروه‌بندی منطقه‌ای واقعی و طبیعی، تمام ده کشور عضو اکو را در بر نمی‌گیرد. به‌طور مثال، ترکیه به‌مراتب بیشتر از آنکه اهمیتی به ارتباط آسیایی خود بدهد، در آرزوی پیوستن به اتحادیه اروپا است. پذیرش ترکیه در فهرست انتظار ورود به اروپا، کم‌توجهی به اکو را بیشتر کرده است. پاکستان نیز با این اتحادیه مسئله دارد (مجتهد زاده، ۱۳۷۷، ص ۱۲).

۷-۲- ارزیابی سیاسی

در زمینه استحکام نظام‌های سیاسی^۵، در اکثر کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز مسئله استقلال و ثبات سیاسی هنوز در هاله‌ای از ابهام قرار دارد. شش جمهوری تازه پیوسته به اکو، که ناگهان با استقلال روبرو شده‌اند، فاقد تجربه‌های لازم برای اداره یک دولت مستقل هستند. تثبیت دولت، بازسازی هویت ملی، نوسازی دستگاه بوروکراسی^۶ و تنظیم روابط لشکری- کشوری از جمله دشواری‌های این دولت‌ها به شمار می‌رود. ضعف نهادهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مستقل باعث تزلزل در ارکان داخلی حکومت گردیده است. در بیشتر این کشورها، روسای جمهور فقط دو دوره پنج‌ساله می‌توانسته‌اند انتخاب شوند. در کشورهای مانند قرقیزستان نیز با

2. Foreign policy Decision Makers

3. Geographical Factors and Foreign Policy

4. The Spread of Technology

5. The Strength of Political Systems.

6. Renovation of the Bureaucracy

جدول ۲. ارزش مبادلات تجاری کشورهای عضو اکو^۱

کشور	مبادلات تجاری	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸
پاکستان	واردات	۴۳۳/۴۳۰	۶۳۵/۵۷۴	۶۷۸/۵۹۶	۷۳۱/۵۶۳	۱/۶۰/۷۳۷
	صادرات	۸۰۷/۱۳۳	۱/۵۶۱/۷۹۴	۱/۵۲۶/۲۶۴	۱/۴۴۹/۵۶۰	۲/۳۶۴/۲۹
	تراز تجاری	۳۷۳/۷۰۳	۹۲۶/۲۲۰	۸۳۸/۶۶۸	۷۱۷/۹۹۷	۱/۳۰۳/۳۰۲
تاجیکستان	واردات	۳۱۸/۴۰۶	۴۰۱/۱۱	۵۱۲/۹۲۷	۴۷۶/۵۰۸	۱۶۸/۲۳۷
	صادرات	۸۱/۷۰۱	۷۸/۸۹۹	۱۵۲/۷۱۶	۱۷۶/۹۷۱	۳۲۲/۶۰۰
	تراز تجاری	-۲۳۶/۷۰۵	-۳۲۲/۱۱۲	-۳۶۰/۲۱۱	-۲۹۹/۵۳۷	-۱۳/۲۲۰/۶۵۹
ترکیه	واردات	۳/۲۱۷/۹۳۵	۵/۱۰۸/۲۵۸	۸/۱۰۱/۶۶۳	۹/۹۷۲/۱۰۶	۱۳/۲۲۰/۶۵۹
	صادرات	۲/۲۰۵/۸۷۰	۲/۶۶۹/۸۶۹	۳/۳۴۰/۹۹۵	۴/۷۰۰/۷۲	۶/۲۴۷/۳۳۳
	تراز تجاری	-۱/۱۲/۸۳	-۲/۴۳۸/۳۸۹	-۴/۷۶۰/۶۶۸	-۵/۲۷۲/۳۴	-۶/۹۷۳/۳۲۶
ترکمنستان	واردات	۴۸۸/۲۰۰	۶۰۲/۱۸۴	۴۶۵/۷۸۲	۴۳۴/۷۷۹	۹۰۲/۱۶۷
	صادرات	۵۲۰/۸۳۲	۶۳۲/۱۴۸	۷۰۲/۷۹	۵۹۱/۷۸۹	۶۸۶/۳۷۶
	تراز تجاری	۳۲/۶۳۲	۲۹/۹۶۴	۲۳۶/۲۹۷	۱۵۷/۱۰	-۲۱۵/۷۹۱
ازبکستان	واردات	۴۴۱/۴۱۸	۴۸۴/۱۳۲	۶۶۷/۸۴۶	۱/۱۹۰/۱۲۸	۱/۶۱۹/۲۲
	صادرات	۶۷۳/۳۹۸	۸۳۴/۱۱۷	۸۴۵/۶۶۷	۱/۳۱۷/۵۰	۱/۱۳۹/۳۶۵
	تراز تجاری	۲۳۱/۹۸۰	۳۹۹/۹۸۵	۱۷۷/۸۲۱	۱۲۶/۷۸۲	-۴۷۹/۶۵۷
افغانستان	واردات	۸۶۴/۶۸۱	۱/۸۴۸/۴۷۶	۱/۸۷۱/۱۵۲	۱/۳۰۵/۴۰۷	۲/۲۸۲/۸۳۴
	صادرات	۵۹/۸۸۳	۶۷/۹۲۵	۷۵/۵۵۲	۱۰۶/۲۱۹	۱۰۰/۷۶۳
	تراز تجاری	-۸۰۴/۷۹۸	-۱/۷۸۰/۵۵۱	-۱/۷۹۵/۶۰۰	-۱/۱۹۹/۱۸۸	-۲/۱۸۲/۷۱
اذربایجان	واردات	۷۰۴/۱۲۴	۸۳۱/۳۱۸	۹۹۶/۹۳۰	۱/۷۳۹/۷۸۲	۱/۴۳۰/۹۲۹
	صادرات	۵۴۰/۸۳۹	۸۳۹/۱۵۱	۹۷۷/۱۵۰	۷۲۴/۲۰۷	۲۴۴/۹۵
	تراز تجاری	-۱۶۳/۲۸۵	-۲/۱۶۷	-۱۹/۷۸۰	-	-
ایران	واردات	۱/۴۱۴/۸۶	۱/۶۷۳/۸۰۳	۴۵۴/۹۱۳	-	-
	صادرات	۱/۴۶/۲۴۹	۱/۸۱۶/۶۶۶	۱/۹۰۰/۲۰	-	-
	تراز تجاری	-۳۶۷/۸۳۷	۱۴۲/۸۶۳	۱/۴۴۵/۱۰۷	-	-
قرقازستان	واردات	۷۷۱/۶۵۹	۸۸۴/۱۲۱	۱/۲۸۲/۵	۱/۹۸۷/۸۹۲	۲/۲۱۸/۱۶۴
	صادرات	۱/۸۰۸/۵۰۷	۱/۹۷۴/۱۹۰	۱/۶۶۲/۶۲۶	۵/۴۹۴/۳۲	۶/۹۸۹/۴۵۵
	تراز تجاری	۱/۳۶/۸۴۸	۱/۹۰/۶۹	۳	۳/۵۰۶/۱۴۰	۴/۷۷۱/۲۹۱

۱. www.trademap.irg

با توجه به تحریم‌هایی که از سوی غرب می‌شود روند نگاه به شرق را در سیاست خارجی خود دنبال می‌کند.

۷-۳- ارزیابی امنیتی و حقوقی^۲

از نظر امنیتی- نظامی، کشورهای عضو اکو اساساً نگاهی برون‌گرایانه داشته‌اند و ائتلاف‌ها و اتحادهای نظامی آن‌ها غالباً با قدرت‌های فرا منطقه‌ای بوده و یا در چارچوب همکاری‌های دوجانبه محدود مانده است. در اکو با پیمان‌های متعدد امنیتی روبرو هستیم. در چارچوب جامعه کشورهای مستقل

2. Security and Legal Assessment

انتقال قدرت از طریق روش‌های انقلابی و با حمایت تلویحی خارجی روبرو بوده‌ایم. بنابراین کم‌وبیش با پدیده بحران مشروعیت در این جمهوری‌ها روبرو هستیم (پیشداد، ۱۳۸۳، ص ۱۰۳-۱۰۲). در واقع، موقعیت ژئوپلیتیکی و منطقه‌ای^۱ ایران سبب شده تا ایران به یک کانون حساس در منطقه و نیز برای همسایگان باشد که این خود نشان‌دهنده این است که کشورهای منطقه در قبال مسائل ایران می‌بایست جهت‌گیری روشنی اتخاذ کنند، از طرف دیگر نیز ایران می‌بایست در جهت هر چه بیشتر ارتباط با کانون‌های قدرت (اقتصادی، سیاسی و...) در منطقه تلاش نماید. چه‌بسا که ایران

1. Geopolitical and Regional

اقتصادی اکو و اتحادیه (آ سه آن)^۱ در جدول ۳ نشان داده شده است.

۷-۵- ارزیابی اجتماعی- فرهنگی

کشورهای عضو اکو از نظر قومی، زبان و خط، دین و مذهب، فرهنگ و تاریخ و میراث مشترک، مشابهت‌های فراوان دارند. بیش از ۹۵ درصد جمعیت اعضای اکو را مسلمانان تشکیل می‌دهند. کشورهای عضو اکو را به لحاظ زبان و خط را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد. گروه نخست را کشورهای ترکیه، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان و قرقیزستان تشکیل می‌دهند که زبان ترکی و خط اروپایی دارند. گروه دوم شامل ایران، تاجیکستان و افغانستان می‌شود که زبان فارسی- تاجیک و الفبای عربی دارند. پاکستان، گرچه بیرون از این ۱۰ میلیون دو گروه قرار می‌گیرد، ولی به سبب داشتن پیوندهایی با فرهنگ فارسی، و نیز ۱۵ پشتون، به گروه دوم احساس نزدیکی بیشتری می‌کند. نتیجه اینکه به لحاظ زبان و خط، همبستگی و مشابهت قابل توجهی در منطقه اکو^۲ مشاهده می‌شود (پیشداد، ۱۳۸۳، ص ۷۳). همچنین، رقابتی پنهان و تا حدودی تعارض‌آمیز میان ایران و ترکیه با دو گرایش متفاوت وجود دارد. ایران به عنوان مبلغ نوعی ایدئولوژی اسلامی^۳ و ترکیه با ادعایی که براساس پان ترکیسم شکل یافته، بعضاً سبب شکافی فرهنگی، سیاسی در اکو بوده‌اند- حمایت ترکیه از موضع آذربایجان در برابر ایران در مورد رژیم حقوقی دریای خزر نمونه‌هایی از این موارد هستند.

۸- نتیجه‌گیری

فلسفه ایجاد آ. سه. آن و اکو بسیار به یکدیگر شبیه است، هر دو سازمان باهدف دوری جستن از کمونیسم و با تشویق غرب تأسیس و تداوم یافتند. ولی پویایی این دو سازمان در طول زمان تا حدودی متفاوت بوده است. درمجموع کارنامه آ. سه. آن در ابعاد مختلف خصوصاً بعد اقتصادی درخشان‌تر از اکو است. با این وصف هر دو سازمان برای رسیدن به سطوح بالای همگرایی راه بس درازی در پیش دارند. از جهت انسجام اجتماعی، اکو امتیازات بیشتری در جهت همگرایی دارد، تکرر اجتماعی در آ. سه. آن به مراتب بیشتر از اکو است. ولی از جهت انسجام سیاسی، اقتصادی و سازمانی موقعیت آ. سه. آن بهتر است. هرچند در منطقه آ. سه. آن دیدگاه‌های سیاسی متفاوتی وجود دارد، ولی شکاف سیاسی در اکو به مراتب بیشتر است. تفاوت دیدگاه‌های سیاسی کشورهای عضو اکو، اراده سیاسی این دولت‌ها را برای تقویت اکو متزلزل

مشترک‌المنافع تمامی جمهوری‌های سابق اتحاد جماهیر شوروی در آسیای مرکزی و قفقاز با روسیه پیمان‌های امنیتی و نظامی متعدد به امضا رسانده‌اند. همچنین پیمان امنیت دسته‌جمعی تاشکند (۱۹۹۲) مقوم پیوند امنیتی روسیه با این جمهوری‌ها است. به‌علاوه، کشورهای قزاقستان، تاجیکستان، قرقیزستان و ازبکستان به همراه چین و روسیه در سال ۲۰۰۱ اقدام به تأسیس سازمان همکاری شانگهای نمودند (واعظی، ۱۳۸۶، ص ۲۶). این سازمان، ماهیتی امنیتی دارد و ایران و پاکستان نیز به‌عنوان اعضای ناظر در آن مشارکت دارند. البته، درعین حال، پیمان‌های رقیبی همچون اتحادیه کشورهای آسیای مرکزی (ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان ۱۹۹۸)، نیز شکل گرفته‌اند. افغانستان که تحت اشغال نیروهای چندملیتی به رهبری آمریکا است از این حیث در میان اعضای اکو وضعیتی استثنایی دارد.

ترکیه عضو پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) است و تمامی کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز علاوه بر عضویت در سازمان امنیت و همکاری در اروپا در چارچوب طرح‌هایی همچون با ناتو همکاری می‌کنند. این در حالی است که جمهوری اسلامی «مشارکت برای صلح» برنامه ایران به‌شدت با گسترش ناتو به شرق مخالف است و این مسئله را مصداق تهدید امنیتی برای خود تلقی می‌کند. به هر صورت از لحاظ امنیتی در میان کشورهای عضو اکو به‌طور توأمان با دو پدیده زیر منطقه‌گرایی (اتحادیه کشورهای آسیای مرکزی و همکاری‌ها پیمان‌های متعدد امنیتی دوجانبه) و فرا منطقه‌گرایی (همکاری‌ها و پیمان‌های امنیتی با قدرت‌های فرا منطقه‌ای) روبرو هستیم (Emmery, 2006, p 18).

۷-۴- ارزیابی اقتصادی

مطابق نظر برخی از نظریه‌پردازان مطالعات منطقه‌ای (کارکردگرایان و نو کارکردگرایان) توسعه همکاری در یک حوزه می‌تواند به ظهور رفتار مشابهی در سایر حوزه‌ها منجر شود (دوئرتی و فالتزگراف، ۱۳۷۶، ص ۶۰). به عبارت دیگر، نوعی منطق گسترش یابی وجود دارد که بر اساس آن موفقیت همکاری و همگرایی در یک حوزه به تسری همکاری به حوزه‌های دیگر کمک می‌کند (Hass, 1961, p 372). از آنجاکه هیچ کشوری نمی‌تواند از نظر اقتصادی از همکاری با دیگر کشورها بی‌نیاز باشد، اقتصاد عامل بسیار مهمی در تعیین سیاست خارجی ست. (عامری، ۱۳۷۷، ص ۲۸۲-۲۸۱).

۷-۴-۱- مبادلات تجاری آ. سه. آن با اکو

کشورهای عضو آ. سه. آن عمدتاً با کمبود انرژی مواجه بوده و واردکننده نفت و گاز هستند. ارزش صادرات، واردات و تراز تجاری بین سازمان همکاری

1. See: http://www.ecosecretariat.org/ftp/rooot/Publications/Annual_Economic_Report/Macro_economic_overview_of_ECO_countries.html

2. Eco Area

3. Islamic Ideology

جدول ۳. ارزش صادرات، واردات و تراز تجاری بین سازمان همکاری اقتصادی اکو و اتحادیه (آ. سه. آن)

کشور	مبادلات تجاری	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸
سازمان اکو	واردات	۱/۱۴۷/۱۶۸	۱/۱۷۰/۹۶	۱/۴۹۲/۳۵۱	۱/۷۴۶/۸۰۲	۳/۷۴۱/۱۰۱
	صادرات	۵/۵۳۶/۹۵۵	۶/۹۸۷/۱۸۱	۷/۱۲/۲۰۲	۸/۱۹۹/۷۵۳	۱۰/۸۴/۴۵۴
	تراز تجاری	۴/۳۸۹/۷۸۸	۵/۸۱۷/۸۵	۵/۵۱۹/۸۵۱	۶/۴۵۲/۹۵۱	۶/۳۴۳/۳۵۳
آذربایجان	واردات	۱۳۲/۴۸۴	۱۳۳/۴۲۳	۶۹/۲۲	۴۱۶/۶۶۲	۱/۵۳۶/۹۶۹
	صادرات	۱۳۹/۷۹۶	۴۱۴/۱۸۴	۲۰/۵۸۳	۴۰/۵۴۷	۱۰۲/۴۵۲
	تراز تجاری	۷/۳۱۲	۲۹۰/۷۶۱	-۴۸/۴۳۹	-۳۷۹/۱۱۵	-۱/۴۳۴/۵۱۷
ایران	واردات	۱۸۰/۷۳۴	۲۳۸/۹۱۹	۳۷۲/۸۸۵	-	-
	صادرات	۱/۳۱۸/۲۳۵	۱/۲۹۵/۱۱۴	۴۳۲/۳۰۵	-	-
	تراز تجاری	۱/۱۳۷/۸۶۱	۱/۵۶/۱۹۵	۵۹/۴۲۰	-	-
قزاقستان	واردات	۱۱۱/۸۴۱	۱۲۳	۱۷۹	۸۳	-
	صادرات	۷۴/۴۲۶	۳/۵۳۰	۳/۸۳۵	۶/۴۲۰	-
	تراز تجاری	-۳۷/۴۱۵	۳/۴۰۷	۳/۶۵۶	۶/۳۳۷	-
پاکستان	واردات	۳۴۲/۳۴۸	۳۴۷/۷۹۷	۳۵۲/۱۶۱	۴۱۹/۸۴۹	۵۵۰/۸۳۱
	صادرات	۱/۸۵۹/۱۸۳	۲/۴۷۸/۱۱۸	۲/۸۳۸/۴۰۷	۳/۲۴۰/۶۶۰	۴/۴۳۴/۵۵۵
	تراز تجاری	۱/۵۱۶/۸۳۵	۲/۱۳۹/۳۳۱	۲/۴۸۶/۲۴۶	۲/۸۲۰/۸۱۱	۳/۸۸۳/۷۲۴
ترکیه	واردات	۳۸۰/۳۶	۳۴۷/۵۵۴	۶۵۸/۵۹۷	۸۳۳/۱۸۱	۱/۵۳۴/۵۵۹
	صادرات	۲/۱۴۳/۶۱۳	۲/۶۷۱/۲۱۳	۳/۴۹۰/۸۱۲	۴/۶۶۰/۸۲۷	۵/۲۹۳/۲۳
	تراز تجاری	۱/۷۶۳/۵۷۷	۲/۳۲۳/۶۵۹	۲/۸۳۲/۲۱۵	۳/۸۲۷/۶۴۶	۳/۷۲۸/۴۶۴

تولید ناخالص داخلی اکو	
نام کشور	میلیون دلار امریکا
آذربایجان	۶۰۱۵۶
ازبکستان	۹۰۷۰۷
افغانستان	۴۰۰۴۸
ایران	۱۱۵۰۹۱۲
پاکستان	۶۹۰۵۷۶
تاجیکستان	۱۰۲۱۷
ترکمنستان	۸۰۸
ترکیه	۱۸۱۰۵۶۹
قزاقستان	۲۴۰۴۴۷
قرقیزستان	۱۰۶۱۵
مجموع	۴۲۳۰۰۴۷

تولید ناخالص داخلی آ. سه. آن	
نام کشور	میلیون دلار امریکا
اندونزی	۲۰۸۰۲
برونئی	۴۰۷
تایلند	۱۴۳۰۳
سنگاپور	۹۱۰۴
فیلیپین	۸۰۰۴
لائوس	۱۰۲۰
کامبوج	۴۰۲
مالزی	۱۰۳۰۲
میانمار	۹۰۶
ویتنام	۳۹
مجموع	۶۸۶

کرده است. باین حال دیدگاه‌های سیاسی کشورهای اکو به آن شدت نیست که در مسیر همکاری اقتصادی خلل اساسی وارد کند، ولی شاید در فرایند همگرایی تأخیر ایجاد نماید. شاخص‌های اقتصادی خصوصاً الگوی تجارت درون منطقه‌ای، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۱ درون منطقه‌ای و تمهیدات نهادی جهت همکاری اقتصادی در آ. سه. آن پیشرفت بهتری داشته است. ولی استراتژی آ. سه. آن و اکو و نقشه راه آن‌ها برای آینده بسیار به یکدیگر شبیه است. هر دو سازمان چارچوب سیاستی برای رسیدن به اولین فاز همگرایی، یعنی "منطقه آزاد تجارت" که عرفه‌های تجاری درون منطق‌های به صفر می‌رسد، را تعریف کرده‌اند و یک افق زمانی ۱۵ ساله را برای رسیدن به این هدف پیش‌بینی کرده‌اند. ولی در عمل آ. سه. آن بسیار جلو افتاده است. این نشان می‌دهد که هر دو سازمان برای رسیدن به موقعیتی چون اتحادیه اروپا راه بس درازی در پیش دارند. شاید یکی از دلایل اصلی پیشرفت شاخص تجارت درون منطقه‌ای در آ. سه. آن کارایی بخش خصوصی در این منطقه است، درحالی‌که در غالب کشورهای اکو، بخش دولتی غالب است و این فرایند تبادلات اقتصادی را دچار کرختی و ضعف می‌کند. بنابراین اصلاحات ساختاری و گرایش بیشتر به اقتصاد بازار در کشورهای اکو، فرایند همگرایی این سازمان را تقویت می‌کند. در هر دو منطقه، مزیت‌های نسبی برای همکاری اقتصادی وجود دارد، ولی در آ. سه. آن این مزیت‌ها بیشتر شناخته شده است.

متأسفانه به دلیل ضعف زیرساخت‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، این شبکه پیشرفت چشمگیر برای به هم پیوندی کشورهای منطقه نداشته است. بنابراین لازم است که مشارکت شرکت‌های خارجی جهت سرمایه‌گذاری در شبکه حمل‌ونقل اکو، خصوصاً ایران، توجه بیشتری گردد. در بعد انسجام سازمانی، وفاداری سازمانی در آ. سه. آن بیشتر از اکوست؛ در واقع در منطقه آ. سه. آن سازمان‌های تجاری رقیب وجود ندارد، درحالی‌که در اکو وفاداری سازمانی کشورهای عضو کم‌رنگ است. باین حال، کشورها بر اساس محاسبه سود و هزینه به سازمان‌های تجاری گرایش پیدا می‌کنند؛ اگر اکو ثابت کرد که برای اعضا سود و منفعت بیشتری در پی دارد، قطعاً اعضا به آن گرایش بیشتری نشان خواهند داد. از نظر ماهیت ارتباطات، کشورهای اکو پیشرفت‌هایی داشته‌اند که شاخص آن می‌تواند احداث پروژه خط آهن سراسری قزاقستان، ایران، ترکیه باشد که تقریباً کشورهای اکو را به همدیگر پیوند می‌دهد، ولی تشریفات گمرکی و صدور ویزا فرایند ارتباط را میان این کشورها با تأخیر مواجه می‌کند. آسیای مرکزی منطقه‌ای است که آمریکا

1. Foreign Direct Investment

نه تنها به خاطر نفت بلکه به علت دلایل ژئوپلیتیکی خود را متعهد به دفاع از آن می‌داند. منافع قدرت‌های بزرگ جهان با منافع ایران در افغانستان، آسیای مرکزی و قفقاز همخوانی ندارد و این امر عامل منفی در فرایند همگرایی اکو ایفا می‌نماید. با این وصف، به دلیل حاکمیت حزب اسلام‌گرا در ترکیه که قطب اصلی اکو است و روابط مثبت این حزب با جمهوری اسلامی ایران و صفت‌بندی سیاسی اکثر کشورهای اکو در پشت سر ترکیه، این امر دخالت منفی قدرت‌های خارجی را در منطقه کم‌رنگ می‌کند. با توجه به آنچه در این مقاله گفته شد در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نسبت به جنوب شرقی آسیا ملاحظات زیر باید مدنظر قرار گیرد: جنوب شرق آسیا به عنوان یک منطقه مهم و حساس در سیاست خارجی ایران در نظر گرفته شود و انرژی لازم برای آن هزینه گردد. چرا که این منطقه به لحاظ اقتصادی آینده درخشانی دارد، به لحاظ امنیتی از حساسیت بالایی برخوردار است و به لحاظ فرهنگی از فرهنگ و تمدن ایرانی سیراب شده است. واقعیت‌های استراتژیک در منطقه وجود دارند که به صورت یک عامل جبری، کشورهای منطقه را به سوی همکاری با یکدیگر سوق می‌دهد. نیاز جنوب شرقی آسیا به انرژی و توانایی ایران برای پاسخ مناسب به این نیاز یکی از این واقعیت‌ها است. ایران روابط با جنوب شرق آسیا را منوط و موکول به عدم رابطه جنوب شرق آسیا با کشورهایی مثل اسرائیل یا آمریکا ننماید. ایران جنوب شرق آسیا را برای پتانسیل‌های موجود در این منطقه بخواهد و روابطش را با این منطقه بر اساس واقعیت‌های منطقه تنظیم کند. ایجاد رشته مطالعات منطقه‌ای جنوب و جنوب شرق آسیا در دانشگاه‌های کشور یک ضرورت است. ایجاد این رشته از یکسو به فهم بهتر واقعیات این منطقه کمک می‌کند و از سوی دیگر می‌تواند متخصصانی را پرورش دهد که جذب نهادهای مطالعاتی و سیاسی شده و در توسعه و بهبود مناسبات ایران با جنوب و جنوب شرق آسیا مؤثر باشد.

۹- منابع

الف: منابع فارسی

- [۱] ابراهیمی نژاد، مهدی. (۱۳۸۷). سازمان‌های مالی و پولی بین‌المللی، تهران: سمت.
- [۲] امید، علی. (۱۳۸۸). منطقه‌گرایی در آسیا، نگاهی به سازمان‌های آ. سه. آن، سارک و اکو، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل.
- [۳] آرچر کلایو. (۱۳۸۴). سازمان‌های بین‌المللی، ترجمه: فرزانه عبدالملکی، تهران: انتشارات نشر میزان.
- [۴] آشنایی با اتحادیه کشورهای جنوب شرقی آسیا (آسه آن)، بررسی‌های

بازرگانی، ۱۳۸۰، شماره ۱۶۳.

[۵] پیشداد، سعید. (۱۳۸۳). همگرایی در سازمان اکو، تهران: انتشارات باز.

[۶] توسلی، غلام عباس. (۱۳۸۵). نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات سمت.

[۷] حافظ نیا، محمد. (۱۳۸۳). اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: پاپلی.

[۸] دوترتی، جیمز و دیگران. (۱۳۷۶). نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل، ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی، تهران: قومس.

[۹] سازمند، بهاره. (۱۳۸۶). هویت مشترک در جنوب شرق آسیا، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

[۱۰] سازمند، بهاره. (۱۳۸۹). «آسه آن و تهدیدات جدید امنیتی»، فصلنامه سیاست، دوره ۴۰، شماره ۱.

[۱۱] شاهند، بهزاد. (۱۳۷۴). سیاست و حکومت در آسیای جنوب شرقی، تهران: سمت.

[۱۲] شعبانلو، حسن. (۱۳۸۴). «بررسی مناسبات فرهنگی ایران و مالزی زمینه‌های گسترش همکاری و موانع آن»، اندیشه صادق، شماره ۱۶ تا ۱۹.

[۱۳] شفیع، نوذر. (۱۳۸۷). «روابط ایران و جنوب آسیا: ارائه یک چارچوب تحلیلی»، جهت دسترسی برگرفته از: <http://drshafiee.blogfa.com/post.aspx.98>

[۱۴] شفیع، نوذر. (۱۳۸۹). «معادلات امنیتی آسیا و فرصت‌های ایران»، روزنامه صبح ایران، نسخه ۱۸۹۴.

[۱۵] عبدالله خانی، علی. (۱۳۸۲). نظریه‌های امنیت مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی دکترین امنیت ملی (۱)، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

[۱۶] فتحی، یحیی. (۱۳۸۱). مقایسه تطبیقی تأثیرات دو رویکرد جهانی‌شدن اقتصاد و منطقه‌گرایی بر تجارت جهانی، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۲۱، بهار ۱۳۸۱.

[۱۷] کاپلستون، فردریک. (۱۳۷۰). تاریخ فلسفه، ج ۸، ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی، تهران: انتشارات فرهنگی.

[۱۸] گولد و ویلیام ل، جولوس. (۱۳۷۶). فرهنگ علوم اجتماعی، جمعی از مترجمان، تهران: نشر مازیار.

[۱۹] لیک، لیک ای، دیوید و پاتریک مورگان. (۱۳۸۱). نظم‌های منطقه‌ای؛ امنیت سازی در جهان نوین، ترجمه، سید جلال دهقانی، تهران: نشر ماجد.

[۲۰] محسنی، منوچهر. (۱۳۸۳). مقدمات جامعه‌شناسی، تهران: نشر دوران.

[۲۱] مرزوقی، حسن. (۱۳۷۶). «اتحادیه ملت‌های جنوب شرقی آسیا (آسه آن): پلی بر گذرگاه توسعه در قاره آسیا»، پژوهش نامه بازرگانی، شماره ۴.

[۲۲] مسائل، محمود. (۱۳۷۲). کتاب سبز مالزی، تهران: وزارت امور خارجه.

[۲۳] واعظی، محمود. (۱۳۸۶). تغییر در آسیا؛ به سوی همکاری و هویت مشترک، مرکز تحقیقات استراتژیک، معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی.

[۲۴] واعظی، محمد. (۱۳۸۶). تحولات سازمان شانگهای ... ایران، انتشارات دفتر مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز.

[۲۵] هاشمی، غلامرضا. (۱۳۸۱). فیلیپین، تهران: وزارت امور خارجه.

[۲۶] یروجردی، محمد. (۱۳۸۰). کتاب سبز آسه آن، تهران: وزارت امور خارجه.

[۲۷] امید، علی. (۱۳۸۸). «عملکرد ۴۲ ساله آسه آن و نقشه راه تا سال ۲۰۲۰»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و سوم، شماره ۳.

[۲۸] بهزادی «مددی»، حمید. (۱۳۵۲). اصول روابط بین‌الملل و سیاست خارجی، تهران: انتشارات دهخدا.

[۲۹] خواجه پور خویی، بیژن. (۱۳۷۵). «پناهنده پذیری شهروندان تهرانی»، گفتگو، شماره ۱۱.

[۳۰] شاهنده، بهزاد. (۱۳۷۷). «اتحادیه آسه آن می‌تواند آینده سازمان اکو باشد؟» فصلنامه خاورمیانه، شماره ۱۳.

[۳۱] عامری، هوشنگ. (۱۳۷۷). اصول روابط بین‌الملل، چاپ سوم، نظارت بر چاپ دفتر نشر آگاه.

[۳۲] کولایی، الهه و محمد مؤدب. (۱۳۸۸). سازمان همکاری اقتصادی اکو؛ دستاوردها و چشم اندازها. تهران: دانشگاه تهران.

[۳۳] مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۷۷). ایران و مناطق ژئوپلیتیک در آستانه هزاره سوم، ترجمه ناهید اسلامی دهکردی، اطلاعات.

[۳۴] مقتدر، هوشنگ. (۱۳۵۸). مباحثی در ... سیاست خارجی، انتشارات دانشکده علوم سیاسی و اجتماعی.

[۳۵] موسی‌زاده، رضا. (۱۳۸۸). سازمان‌های بین‌المللی، تهران: نشر میزان.

ب: منابع لاتین و سایت‌ها

[36] http://www.aseansec.org/about_ASEAN.html

[37] http://www.ecosecretariat.org/ftproot/Publications/Annual_Economic_Report/Macro_economic_overview_of_ECO_countries.http://www.asean.or.jp/eng/general/base/glance2004.html

[38] www.trademap.org

[39] Emmers, Ralf. (2006). "Non-Traditional Security in Asia Pacific: The Dynamics -of Securitization" Non-Traditional Security in Asia Series. Singapore: Eastern

[41] JianJun xu. (2004). ASEAN free trade area:development of intratrade and allocation of interests world economy.

University Press.

[40] Universal Process”, International Organization, Vol. xv, Autumn.-

